

La preparació, a Barcelona, del segon viatge colombí

Autor: Jordi Bilbeny
Data de publicació: 22-10-2020

On es va preparar el segon viatge colombí? A Sevilla? A Huelva? A Cadis? O a Barcelona? Ara En Jordi Bilbeny ho exposa amb l'aval de múltiples evidències extretes de cròniques, cartes, cèdules i documentació diversa.

Avui dia és conegut de tot historiador solvent que En Colom s'està, des del 3 d'abril del 1493, a Barcelona, a la tornada del primer viatge, des d'on prepararà conjuntament amb els reis la segona expedició; i des d'on salparà el 25 de setembre del 1493, tal com assegura l'Antoni Marquès, en dir-nos "que per a la Conquesta de les Índies Occidentals sortí de Barcelona el famós Colom, amb molts Catalans"[1]. Això fa palès que el Descobridor va viure mig any a Barcelona, anant i tornant, fent les gestions corresponents per la preparació d'aquella armada.

Així ho ha observat diligentment En Rumeu de Armas, per qui, entre el primer i el segon viatge colombí, "els reis residiren sense interrupció a Barcelona"[2]. I afegeix: "Sembla impossible que tots els historiadors (particularment catalans) que han tractat de cercar proves amb què autoritzar l'estada d'En Colom a Barcelona, no hagin tingut la paciència de repassar la copiosa correspondència règia –cartes, cèdules, provisions, etc.– expedida a la gran ciutat mediterrània, amb què es preparava el segon viatge colombí, i de la qual es poden treure proves abundants de l'estada de l'Almirall dins del recinte dels seus murs"[3]. I acaba reblant: "És, doncs, per a Barcelona la glòria que dins del seu recinte els Reis Catòlics despleguessin una activitat prodigiosa, organitzant fins als més mínims detalls la segona empresa colombina, i que apareixen datades amb el nom de la ciutat"[4].

Semblantment, En Demetrio Ramos, que ha estudiat les negociacions entre En Colom i els reis i tot el projecte inicial de colonització, a través de la documentació que guarden els arxius espanyols de Simancas, en parlar-nos dels preparatius fets a Barcelona per al segon viatge, ens confirma que, a la capital catalana, "quasi passa a segon pla la tasca descobridora, davant del desig de consolidar el que ja s'ha assolit i de posar les bases per l'aprofitament econòmic dels entrevistos recursos aurífers"[5] del Nou Món. I apunta que, "com sembla lògic, els Reis, llavors de

Barcelona estant, s'apressaren, mentre En Colom hi arribava per donar compte del seu viatge descobridor, a disposar les coses més urgents" i "es concentraren a despatxar els preparatius de la flota encomanada a En Colom"[6]. I del mateix parer és el fill del Descobridor, ja que constata que "es donà ordre a Barcelona, amb molta sol·licitud i prestesa, per a l'expedició i retorn de l'Almirall a l'Espanyola"[7]. Amb les quals dades, la implicació dels reis i de la capital catalana en l'aparellament de l'armada esdevé capital.

Pel Pare Pau Pastells, els preparatius del segon viatge es van dur a terme a Barcelona. Segons ell, "tantost hagué arribat la Butlla de Concessió d'Alexandre VI a mans d'En Ferran i Na Isabel, [aquests] expediren, el 23 de maig del 1493, a Barcelona, una R. Cèdula, en compliment de la qual En Colom i En Joan de Fonseca, Ardiaca de Sevilla, es dirigiren a aquesta Ciutat per preparar la nova Armada, que havia de constar de 14 caravel·les, 3 naus de gàbia i mil homes de dotació, i feren que hi anés com a delegat Apostòlic, fra Joan Boïl, monjo benedictí de Montserrat i diversos altres religiosos i clergues seculars, en qualitat de missioners"[8]. Amb aquest fi, i tal com el mateix Rumeu reconeix, la cancelleria reial va expedir "un centenar i escaig de documents, avui dia coneguts"[9], una tria dels quals ens ofereix, tots datats a Barcelona, entre el 23 de maig i el 5 de setembre de 1493[10]. El fet no ha passat tampoc desapercebut a En Caius Parellada, pel qual, "els reis, de Barcelona estant, on van romandre fins al novembre propvenidor, van signar tots els documents relatius a la nova expedició"[11].

L'evidència que totes les gestions referides a la colonització del Nou Món i a la preparació del segon viatge van ser dutes a terme des de Barcelona és, de tot en tot, innegable. I així ho ha glossat En Brunet i Bellet: "Totes les disposicions per al segon viatge d'En Colom foren donades a Barcelona. A la nostra ciutat es rebé també i fou proclamada la Butlla per la qual el Papa Alexandre VI, amb data 4 de maig de 1493, mentre requeria als Reis Catòlics que induïssin als habitants naturals de les noves terres descobertes a abraçar la Fe Catòlica per tots els mitjans que fossin al seu abast, els concedeix a perpetuïtat tots els països descoberts i per descobrir de l'Occident i del Migdia, fixant els límits i condicions de la donació"[12].

I, així mateix, ho postulava En Víctor Balaguer. Segons ell, "els naturals de la Corona d'Aragó prengueren en els preliminars del descobriment d'Amèrica part més essencial i decisiva del que fins ara s'ha suposat i s'ha volgut reconèixer"[13]. I, davant de les evidències documentals, rubricava que "Catalunya, tan injustament oblidada en tot el referent al descobriment d'Amèrica, hi contribuí de manera molt principal, singularment en el segon viatge d'En Colom, que s'organitzà des de Barcelona, i s'efectuà en part amb capitans, soldats i missioners catalans, i en part també amb els diners que el comerç català avançà al Rei i a l'Almirall, segons constava en documents conservats a l'arxiu del Consolat de Mar"[14]. Sembla que avui dia els documents ja no es conserven, però això no ha obstat que diversos estudiosos parlessin d'un finançament català d'aquest segon viatge. Així, En José Antonio Escudero certifica que els secretaris catalans del rei Ferran, Joan de Coloma i Jaume Ferrer, "juntament amb els mercaders barcelonins Soler, Serra, Girona i Carles, prestaren 266.000 sous" per a aquesta segona expedició[15]. En comentar aquest mateix passatge, En Rafael Fuertes precisa que En Santàngel, "ni era aragonès, ni català, sinó valencià"[16]. I, si bé assumeix que les dues primeres expedicions americanes van ser obra tan sols "de la Corona de Castella"[17] i que els aragonesos amb prou feines hi van participar, car hi van tenir "una importància molt secundària"[18], amb tot, no pot negar que els diners aportats per al segon viatge van provenir dels mercaders al·ludits. I subscriu: "Jutjat l'assumpte amb aquests antecedents; és a dir, considerant que València i Barcelona formaven part del regne d'Aragó, i que de les places de València i Barcelona en sortiren els diners per auxiliar l'empresa d'En Colom, indubtablement sembla demostrada l'acció decisiva dels aragonesos en aquest esdeveniment"[19]. I, fins i tot, el Mellon National Bank, en un anunci publicat al The Pittsburg Press, el 29 de març del 1921, manifestava que el Banc de Barcelona ?o sigui, la Taula de Canvi? "és especialment notable pels importants esdeveniments i institucions amb què va estar connectat. Forní els fons per al segon viatge d'En Colom i possiblement del primer"[20].

Ara bé: mentre que per uns cronistes tot s'esdevé a Barcelona i per altres, encara que no ho diguin, així s'interpreta pel context, aquests documents, per contra i sorpresivament, ens asseguren que En Colom es troba a "Sevilla" preparant aquesta mateixa armada. És a dir, que segons els documents, el reis farien venir En Colom de Sevilla a Barcelona a marxes forçades per preparar l'armada i, un cop a la capital catalana, com qui no vol la cosa, el farien tornar novament a Sevilla, amb idèntica celeritat, perquè ara havien decidit dur a terme els preparatius des d'Andalusia. Quin sentit tenia el canvi inesperat de criteri? I, quin sentit aquesta pèrdua de temps? Davant de tals contrasentits, no puc fer res més que demanar-me: ¿Van preparar els reis minuciosament i escrupolosa l'armada des de Barcelona, intervenint-hi directament des d'aquesta mateixa ciutat, signant tots i cadascun dels documents que hi feien referència, però, tanmateix, amb En Colom i totes les naus, manteniments, armes, municions, soldats, mariners, bestiar, gestions, assegurances, crèdits, canvis, banquers, préstecs, testaments i contractes d'enrolament a Sevilla?

A més de ser un fet totalment inusual i extravagant, el noliejament d'una empresa així, a Sevilla, hauria requerit la presència de l'Almirall de Castella, que era qui tenia la jurisdicció exclusiva sobre la costa andalusa, i sense la presència del qual, o del seu delegat personal, no s'hauria pogut preparar l'armada. Per l'Ernesto Lunardi, "sorprèn

molt la mancança completa de cap escrit entre l'Almirall de Castella i l'Almirall de la Mar Oceana: el primer no hi és mai, durant els anys –que són molts– de les negociacions, ni figura, ni tan sols amb qualsevol representant seu, a la Junta de Salamanca que ha de discutir el projecte d'En Colom, ni hi és present quan se signen les Capitulacions, ni, finalment, en les comunicacions oficials de la descoberta"[21].

El desconcert d'En Lunardi en tot el que afecta l'almirallat castellà dels Enríquez és sobregran. Reconeix que "era, en efecte, de la seva absoluta competència l'aparellament de les naus per qualsevol expedició al servei de la Corona, però per tot el que afecta la d'En Colom no es fa així"[22]; admet que "pertoca a l'Almirall [Enríquez] equipar les naus, si fos necessari amb la força, però aquests poders ara vénen concedits a En Colom"[23]; consigna que és competència de l'Almirall de Castella, o del seu representant, "reclamar de la ciutat de la costa les vitualles, les armes, l'eixàrcia per a les naus i ara això ho fan els reis, donant a En Colom la facultat per reclamar-ho en nom seu"[24]. I s'exclama que no passi res d'escandalós, però troba "molt evident que no són respectats els privilegis i la jurisdicció d'En Fadrique [Enríquez]"[25]. En Lunardi argüeix a favor de les seves sospites: "Hi podem afegir que també el nomenament dels caps i dels comandants de l'armada naval i de tota força singular pertanyia a l'Almirall [de Castella]"[26]; però que, tanmateix, i a la inversa de totes les disposicions reials castellanes establertes per a casos semblants, "el nomenament d'En Colom és fet personalment pel rei"[27].

Realment, ¿hem de creure que els reis van perpetrar un insult rere un altre, una vexació rere una altra, una il·legalitat seguida d'una nova il·legalitat, en contra d'un dels seus parents més pròxims i poderosos, davant del seu silenci i del silenci de tothom i de totes les institucions, o bé, tal com una lectura més coherent i acurada dels fets, cenyida al dret públic que el moment sembla indicar, hem d'assentir que els reis actuarien com a reis de la Nació Catalana i que van noliejar l'armada a les costes catalanes, on els Almiralls de Castella no tenien cap jurisdicció i que, per això mateix, aquests no hi van intervenir en cap moment?

Jo em decanto, òbviament, per aquesta segona opció. Llavors, si l'armada colombina es va aparellar a la costa de Catalunya, ara cauria dins de la legalitat més normal i absoluta, que ni l'Almirall de Castella ni cap representant seu aparegui enlloc durant les negociacions, ni que s'hagi formulat per ell, ni per cap vila o ciutat, ni per cap particular, cap denúncia formal en contra del fet que un estranger envaís la seva jurisdicció. I, en conseqüència, jo m'inclino a creure que, el mot "Sevilla" és una interpolació, introduïda a les còpies dels documents a fi de suplantar "Barcelona", en l'organització del segon viatge, sobretot ara que En Rumeu ja ens ha assegurat que es va endegar aquí, que els documents es van redactar i firmar aquí i que els reis hi van estar al davant fins al final.

M'ajuda sobretot a creure-ho que, de totes les gestions dutes a terme pels reis i En Colom a Barcelona, "fruit de la urgència [–creu En Ramos–], no n'hi ha constància a l'Arxiu de Simancas"[28]. És a dir, que no hi ha ni un sol original de tots els documents dimanats de la Cancelleria reial, sinó que a Simancas tan sols s'hi "troben els duplicats dels despatxos donats a favor d'En Colom i relatius al viatge que se li encomanava"[29]. Duplicats en què, com hem notat, ja s'hi han introduït els retocs necessaris a fi de castellanitzar l'empresa. Perquè és totalment absurd que els reis, des de Barcelona, portin tots els preparatius d'una armada reial que s'aparellava a Andalusia: ara a Granada, ara a Cadis, ara a Sevilla, segons el retoc.

Però l'error textual apareix sovint en el document i és el gran indicador que som davant ja no d'una còpia –cosa coneguda de tot especialista solvent–, sinó d'un retoc intencionat amb finalitats polítiques. Això és fàcil de veure si llegim primmiradament alguns d'aquests textos. Per exemple, a la carta del 30 de març del 1493 que els reis envien a En Colom per apressar-lo a presentar-se a Barcelona davant la seva presència, aquests li diuen: "Perquè volem que el que heu començat amb l'ajut de Déu es continuï i avanci, i desitgem que la vostra vinguda sigui prest; per tant, per servei nostre [us preguem] que us afanyeu tant com pugueu en la vostra vinguda, perquè amb temps es proveeixi tot el que és menester"[30]. És evident que els reis volen que En Colom vingui immediatament a Barcelona i que prepari aquí, sense perdre temps, "tot els que és menester" per enllestir el segon viatge al Nou Món. És a Barcelona on els monarques van posar En Colom al capdavant de l'empresa. Així, la Montserrat León subscriu nítidament que, a Barcelona, "els monarques deixen ben clar que deleguen la seva autoritat en En Colom, però que l'última autoritat és la Corona, que intenta monopolitzar i centralitzar cada moviment que es pugui realitzar a les Índies, en establir que totes les cartes i mercès s'han d'expedir en nom dels monarques, sota les seves intitulacions i segellades amb el seu segell"[31]. És evident que, per tal com els reis són a Barcelona, presidint unes Corts Generals catalanes, que tornem a parlar dels monarques de Catalunya, que ho controlen tot, i a qui En Colom ha de servir. Llavors, puix que aquest ha d'estar al capdavant de tot i, per tant, no es pot fer res sense la seva presència i assentiment, els reis li exigeixen que vingui "prest" a Barcelona. L'exigència de celeritat és comprensible i s'ajusta del tot a un espai marítim català, si sabem que, pels barcelonins, el bon temps a la mar, segons ens innova l'Albert Estrada-Rius, se cenyia als mesos d'estiu: "La temporada de navegació es reduïa, en general, als mesos d'estiu, i això actuava de límit en el càlcul de la duració de les expedicions"[32]. Les ultraoceàniques, també. Però encara podem ajustar una mica millor els límits i situar-los al mes d'agost, car per En Jaume Sobrequés, que estudia la construcció del moll barceloní al segle XV, calia iniciar les

obres del port "abans no arribessin els temporals de l'agost"[33].

És a dir, que els reis comminen En Colom a fer cap immediatament a Barcelona per organitzar el segon viatge amb prou temps, mentre que, acte seguit, li ordenen que “vegeu si podeu preparar res a Sevilla”[34]. El contrasentit i l’absurd textuals em semblem prou evidents perquè no hi insisteixi més i perquè resti clar que “Sevilla” suplanta “Barcelona”, o algun topònim de la ribera barcelonina o de la costa catalana, on En Colom, amb les ordres reials pertinents i sense envair la jurisdicció de l’Almirall de Castella –raó per la qual aquest no apareix mai en les gestions–, s’havia de dirigir a enllestir l’armada. I és justíssimament per això que totes les cartes d’En Colom que, repetidament i constant, durant tots aquests preparatius navals, els sobirans diuen que han rebut i vist, no s’han conservat, car delataven el lloc on el Descobridor s’havia instal·lat per realitzar la comesa reial.

La interpolació del mot “Sevilla” en el lloc de “Barcelona” es torna a fer patent en el fet que els reis, per a l’organització d’aquest segon viatge, van capacitar oficialment –segons la documentació conservada– En Joan de Fonseca, per mitjà d’una Reial Provisió adreçada conjuntament a ell i a En Colom des de Barcelona, amb data de 23 de maig del 1493[35].

De conformitat amb els estudis d’En Fidel Fita sobre En Fonseca, sabem que “els claustres de la catedral de Barcelona presenciaren la seva ordenació de sotsdiaca (2 març, 1493) a la capella de Sant Bartomeu a mans de Mossèn Berenguer de Sos, arquebisbe de Torres (Sàsser), a Sardenya. Era capellà de la capella reial de la reina Isabel la Catòlica i estava afiliat a la col·legiata d’Alfaro, a la diòcesi de Taraçona. Rebé el presbiterat a la capella del palau episcopal de Barcelona, dia de Dissabte Sant (6 abril)”[36]. Per En Fita, En Fonseca “degué rebre l’ordenació de diaca entre el 2 de març i el 6 d’abril, tal vegada al monestir de Montserrat, que llavors era de la diòcesi de Vic”[37]. Amb la qual cosa veiem que En Fonseca era a Catalunya, al moment en què va tornar En Colom del seu primer viatge i és aquí on actua dirigint-ne, en nom dels reis, els preparatius del segon. L'Enrique Fernández-Prieto ens objectiva que "En Fonseca es quedà al marge del primer viatge", però "això no obstant, com a palatí, seguí la Cort a Barcelona"[38], on coincidiria amb En Colom.

Tal com ens advera l’Adelaida Sagarra, “Mossèn Joan [de Fonseca] materialitzava els interessos reials amb absoluta fermesa”, per bé que “sotmetent-se als desitjos de l’Almirall”[39]. Per això mateix, els reis van dirigir aquesta Reial Provisió conjuntament a En Colom i a En Fonseca[40]. Es preparava el segon viatge des de dos pols diferents: el dels interessos reials, representats per En Fonseca i els particulars d’En Colom. Amb tot, el Descobridor n’era el cap superior, sobre el qual gravitaven totes les decisions i per sota del qual s’organitzaven tota la resta de càrrecs, inclòs el d’En Fonseca. Aquest, segons la Sagarra, “havia de treballar amb En Colom”[41]. De la seva col·laboració, sembla que en van sorgir desavinences i algun conflicte, perquè “hi ha qui acusa En Fonseca de voler perjudicar En Cristòfor Colom entorpint la tramesa de les naus, i retardant-ne així la sortida”[42]. Per la Sagarra, en aquest enfrontament és “on es descobreixen les dimensions exactes de tots els esdeveniments d’aquesta segona expedició colombina, començant per la mateixa presència d’En Joan Rodríguez [de Fonseca] al costat de l’Almirall”[43]. És a dir, que En Colom i En Fonseca treballen junts preparant el segon viatge, raó per la qual hi van haver tibantors i desavinences entre l’un i l’altre.

A més a més, en aquesta Reial Provisió els monarques nomenaven En Joan de Sòria lloctinent dels comptadors majors[44] i ordenaven que de tot el que s’hagués de pagar, “els dits almirall i mossèn Joan de Fonseca i el dit tinent dels nostres comptadors majors” en fessin lliurament al lloctinent d’escrivà, amb fe signada del seu nom[45]. I, encara, els reis estipulaven que “no es pagui res sense carta o nòmina dels dits almirall i mossèn Joan de Fonseca i signada del dit tinent dels nostres comptadors majors”[46].

Segons la Sagarra, “els lliuraments o cartes de pagament haurien d’anar signats per l’Almirall i l’Ardiaca”[47]. Ara bé: si els reis eren a Catalunya i per a l’organització de l’empresa “desplegaren a Barcelona una activitat burocràtica incansable”[48], i va ser també aquí on “l’ardiaca [Fonseca] degué passar aquests dies, tramitant i projectant l’organització [del 2n viatge] amb els Reis”[49], ¿com s’explica que En Colom es trobés a Sevilla?

Des d’allà li hauria estat impossible treballar conjuntament, fer els pagaments a l’uníson, signar i cobrar plegats el que fos menester, discutir els ets i uts de l’expedició i fer-se nosa l’un a l’altre, com sembla que es va esdevenir. La contradicció només se salva si donem per sabut que ambdós dirigents es trobaven en terres catalanes planificant, sota la tutela reial, l’empresa americana.

De conformitat amb aquesta mateixa Reial Provisió del 23 de maig, els reis també pregaven a En Fonseca i a En Colom, conjuntament, “que guardareu el nostre servei i que bé i fidelment i diligentment fareu el que per nós us fos manat i encomanat”[50]. Però, immediatament després, els ordenen “que aneu a les ciutats de Sevilla i Cadis”[51] a preparar l’armada. Ordre que, almenys En Fonseca no compleix, perquè, pel cap baix, era a Barcelona encara al 1r de

juny[52]; la qual cosa, de retruc, ens indica, atès que ambdós organitzaven l'armada junts, que En Colom també hi era.

Sabem que l'Almirall no havia marxat encara de Barcelona el dia 28 de maig, perquè és en aquesta data que els monarques –segons el seu fill Ferran– "li concediren nou privilegi, o més aviat una exposició i declaració del primer, pel qual li confirmaven el que hi havia abans capitulat, i amb paraules clares i obertes declaraven els límits i confins del seu almirallat, virregnat i governació, en tot el que el Papa els havia concedit"[53]. I el mateix dia li atorguen una Carta patent, per la qual el nomenen Capità General de l'Armada que va a les Índies[54], i una Cèdula on se l'autoritza a proveir els oficis de governació, al Nou Món, a les persones que millor li sembli[55].

L'endemà, dia 29, els reis li fan a mans una Instrucció tant per al viatge que està a punt de fer com per al bon govern de la colònia, on se li demana expressament que, de cara al viatge que ha d'emprendre, "ha de cercar les millors caravel·les que trobi", i "que els seus Mariners, i Pilots siguin els que més saben de l'ofici i els més fiables"[56]. Per tant, si el dia 29 els reis li donaven l'ordre de cercar mariners, pilots i naus, és que encara no ho tenia i, en conseqüència, no havia marxat. Exactament per això, perquè encara no havia sortit de Barcelona, el primer de juny Ferran i Isabel li adrecen una carta, prometent-li que el llibre que els ha deixat de les seves navegacions, perquè se'n faci un trasllat, li tornaran per mitjà d'En Fonseca[57].

Mentrestant, els monarques, mitjançant En Miquel Pérez d'Almaçan, escriuen, el 7 de juny, als seus procuradors a la Cort de Roma perquè el Sant Pare redacti un breu pel qual es dispensi al Pare Boïl i als religiosos que porti amb ell al Nou Món de menjar de carn, i que, així mateix, els atorgui una butlla amb "totes les facultats contingudes en un memorial que ve aquí. Car, vista la tan gran distància que hi ha de la terra ferma a les dites illes, sens dubte són molt necessàries per a les ànimes dels que es convertiran a les dites illes i dels que hi aniran a estar-s'hi. I si no s'atorguessin és de creure que pocs, o cap no hi voldria anar, perquè els seria molt difícil tenir el remei de cadascuna d'aquestes coses, quan l'hagués de menester"[58]. I estan convençuts que "Sa Santedat no ho dificultarà per servei nostre"[59].

Amb aquest fi, doncs, reclamen als procuradors que posin "molt gran diligència a obtenir la dita butlla i breu amb les clàusules i fermeses necessàries"[60]. I precisen: "I, perquè convé que vinguin abans que l'armada marxi, envieu-nos-ho al més aviat que es pugui, que en això ens servireu molt"[61]. El document, no només és datat, com la resta a Barcelona, i signat pel funcionari de la Cancelleria Reial catalana Miquel Pérez (o potser Peres o Pere), sinó que, excepcionalment, és guardat a l'Arxiu Reial de Barcelona. El Pare Fita, en donar-lo a conèixer ho fa amb consciència plena que es tracta d'un "document inédit y notabilísim"[62]. Però en cap moment no n'inferia que per les dades suara exposades, l'expedició del segon viatge era gestada íntegrament a Catalunya, per catalans i a les ordres dels reis de Catalunya. I pel que ara ens afecta aquí, del text també es desprèn amb una obvietat irrevocable que si els monarques demanen al Sant Pare unes butlles perquè els qui han d'anar de Barcelona a Amèrica ho facin amb plenes garanties eclesiàstiques ?perquè, altrament, no hi voldrien anar?, és que el 7 de juny, l'expedició encara no s'havia mogut de Barcelona.

Cinc dies més tard, amb data 12 de juny, els reis envien una nova carta a En Colom, en què li recomanen que s'afanyi "a armar totes les naus que aquí us enviem"[63], però, perquè la seva partença sigui més presta, li suggereixen que en deixi alguna[64]. Li comenten que esperen els ambaixadors del rei de Portugal i que "quan vinguin, el que conversem amb ells, us ho farem saber"[65]. I, així mateix, li recomanen que "us afanyeu en la vostra partença"[66] i que no s'oblidi "d'endur-se totes les naus i la gent que aquí us enviem", tot demanant-li que "de continu ens feu saber el que feu"[67].

L'expressió "de continu" que els reis empren en aquesta missiva és altament aclaridora per tot el que vinc exposant, car significa, "contínuament, sense interrupció"[68]; la qual cosa pressuposa en la ment dels monarques que esperen que la correspondència entre ells i En Colom sigui continuada, ràpida i sense interrupció, a fi que puguin estar informats del que passa en tot moment. I, en conseqüència, delata també la proximitat extrema entre els emissors i el receptor de les cartes o entre l'emissor i els receptors.

Una nova carta li és tramesa el dia 27 dels corrents, apressant-lo a marxar[69]; en una altra, datada el dia 30, la reina li fa saber que li tramet un criat seu i li demana "que li feu donar en aquesta dita armada algun bon càrrec amb què em serveixi"[70]. El 25 de juliol els reis fan saber a En Boïl "que ara ha vingut de Roma la Butlla que enviàrem a demanar"[71] i escriuen a En Fonseca perquè insti En Colom a sortir, però que ell es quedi aquí[72].

Dos dies després, el 27, tornen a escriure a En Colom perquè acceleri la seva partida[73]; el 4 d'agost li recomanen que prengui al seu servei el Receptor que li envien[74] i, en una nova carta aquest mateix dia, li exposen que han vist la seva lletra i que els ha desplagut la topada que ha tingut amb En Joan de Sòria[75]. També del 4 d'agost són dues altres lletres, per la primera de les quals els reis demanen a En Colom que "les cartes de navegar envieu-nos, en tot

cas, abans que partiu, amb la qual cosa ens fareu servei"[76]; i per la segona, insten al Pare Boïl de "fer-nos saber llargament el que allà ha passat; així, us preguem que ho feu [amb] el que més hi hagi, tant abans de la partença com després del vostre viatge", mentre li envien "amb un altre missatger el trasllat de Butlla que vingué de Roma"[77]. I, encara, el 18 d'agost, en una nova missiva, ara adreçada a En Joan de Sòria, li ordenen que sempre s'acordi amb En Colom i que "faci apressar molt la sortida de l'Almirall de les Índies i de l'armada"[78]. Amb la mateixa data, els reis tornen a comentar a l'Almirall que han vist les seves lletres. Li exposen que "quant a la vostra partença voldríem que no es dilatés més, sinó que el dia quinze d'aquest mes d'Agost fóssiu partit com ens havíeu escrit que es faria"[79], i li comenten que els ha semblat molt bé el que ha dit al "nostre Capità d'armada, que no es mogués per res sense el nostre manament"[80], mentre insisteixen que es recordi "de deixar-nos la carta nàutica"[81].

És a dir, que el 18 d'agost En Colom encara no ha marxat de Barcelona, del seu entorn o de les costes catalanes. Quan els reis li comencen a escriure, mentre ell és a la capital catalana, li ordenen que s'apressi a salpar. Atès que l'ordre que li van repetidament donant fins arribar a aquesta mateixa data és que En Colom salpi tan ràpidament com pugui, això vol dir que al llarg de tot aquest temps no s'ha mogut de Barcelona, o de Catalunya, preparant l'armada. I per això li recorden que, abans de sortir, pensi a deixar-los la carta de navegar. S'entén, és clar, que l'ha de deixar a Barcelona, on es troben els reis.

La corroboració més clara que el que vinc dient es va esdevenir així, la trobo als Annals de Catalunya, d'En Feliu de la Penya. Segons ell, En Colom, després de proveir-se dels animals necessaris, indis, fruites, mostres d'or, i de construir una fortalesa al Nou Món, on deixà trenta dels seus companys, "tornà a Espanya, i arribà a Barcelona al 3 d'Abril d'aquest Any [del 1493], on rebut del Rei, foren Batejats sis Indis que havien quedat vius. Afavorí el Rei En Cristòfor Colom amb el títol d'Almirall de les Índies, i al seu germà Bartomeu [és a dir, Lluís] amb el títol de Governador. Es participà al Papa aquesta notícia, i després de retudes a Déu les gràcies, escollí Apòstols conqueridors de les Ànimes d'aquells Gentils: foren aquests, dotze Sacerdots Catalans del Sant Monestir de Nostra Senyora de Montserrat. Afavorí Fr. Bernat Boïl, del mateix Convent, amb la dignitat de Primer Patriarca de les Índies, i del seu Legat. Manà el Rei a En Joan Rodríguez de Fonseca, Degà de Sevilla que previngués Vaixells per passar mil cinc-cents homes, [la qual cosa] donà nou alè als Catalans per a aquesta empresa"[82].

Llavors, En Feliu de la Penya, indica, amb precisió: "S'embarcaren gran nombre a Barcelona amb En Colom, i en fou el Capità En Pere Margarit. Partiren de Barcelona amb la Flota d'En Colom i arribaren a Cadis al 23 de Setembre"[83]. Asseveració que concorda amb l'anteriorment citada de l'Antoni Ramques ?anagrama d'Antoni Marquès?[84], que també explicitava que En Colom va salpar de Barcelona en aquell segon viatge ultraoceànic. És a dir, que, almenys dos testimonis, un de mitjan del segle XVII i un altre dels primers anys del segle XVIII –abans de l'ocupació espanyola del 1714, i de la subsegüent desaparició de nombroses fonts documentals–, fornits en dades dels arxius catalans dels segles XVI i XVII, ens diuen sense cap mena d'embuts, que En Colom va preparar tota l'armada del segon viatge, amb els reis, des de Barcelona i que els qui s'hi van enrolar eren fonamentalment catalans.

I el mateix s'escaurà, encara, a mitjan segle XVIII, car al 1747, apareixerà l'Epítom Històric del Portentós Santuari i Reial Monestir de Nostra Senyora de Montserrat, d'En Pere Serra i Postius, en el qual aquest autor ens objectiva que els fets van passar de la manera que vinc exposant: que els preparatius del segon viatge es van dur a terme a Barcelona i que des d'aquí va salpar tota l'armada cap el Nou Món, amb el Llegat apostòlic i la resta de monjos montserratins inclosos: "Trobant-se els Reis Catòlics Ferran i Isabel a Barcelona (d'ells en tractarem extensament més endavant en un Capítol particular) s'embarcaren al seu port l'Almirall Colom, el Patriarca Boïl, els seus companys, i un gran nombre de Catalans. Arribats a l'Índia, En Colom manà fabricar una fortalesa a l'Illa Isabela, avui dita Santo Domingo, on destinà per cabdill de cent-cinquanta sis soldats un Cavaller Català anomenat Mossèn Pere Margarit, que fou el primer Governador de les Índies Occidentals"[85].

En Feliu de la Penya, també especifica que, des de Barcelona, el Gran Almirall va salpar cap al Nou Món amb En Bernat Boïl, com a Legat Apostòlic, i amb En Pere Bertran i Margarit, com a cap de la flota. I per la data que ens dóna de l'arribada a Cadis –el 23 de setembre–, haurien d'haver deixat Barcelona, durant els primers dies d'aquest mes, llevat que la data d'arribada a Cadis, sigui la de la sortida de Barcelona. La qual deducció s'ajusta amb tots els ets i uts amb la documentació sobredita, que fa que En Colom encara es trobi a Barcelona, a les darreries d'agost i que l'armada no hagi salpat tampoc a les primeries de setembre.

Per sostenir això, em fonamento en una missiva que l'Arnau Descós va remetre al Pare Boïl, datada al setembre del 1493, abans que aquest salpés cap al Nou Món. Des del 1484, l'humanista mallorquí Arnau Descós va sostenir una correspondència activa amb fra Bernat Boïl, que es va estroncar al novembre del 1490 i es va reprendre al setembre del 1493[86], just abans que En Boïl marxés cap al Nou Món, en el segon viatge, per realitzar-hi les tasques de Vicari Apostòlic. Va ser en saber aquesta notícia que En Descós es va adreçar a En Boïl per dir-li: "M'han referit que, per manament del Sereníssim Rei, te'n vas amb l'armada reial a aquelles illes que s'han trobat al mar Índic per tal que,

amb el teu esforç, condueixis cap a la fe catòlica i posis sota el poder del nostre Cèsar aquella bàrbara gent, no només apartada de la religió cristiana, sinó de tota mena de civilització"[87].

La carta d'En Descós ens posa àvidament de manifest que la descoberta del Nou Món s'ha dut a terme per mitjà del rei dels catalans, atès que és aquest el qui ordena que es prepari la nova armada, i ens verifica, en conseqüència, que aquelles illes i els seus habitants s'han de posar sota el poder d'aquest mateix monarca, per tal com l'expressió "el nostre Cèsar", en la ment de dos catalans, no podia referir-se mai, ni remotament, a un rei exclusiu –i molt menys a la reina– de Castella. I ens indica, de retruc, que, si En Descós li escriu –segons reporta En Collell– al setembre, sense indicar-ne la data exacta, just abans que En Boïl se'n vaig al Nou Món, és que a principis d'aquest mateix mes –en uns dies indeterminats– l'armada encara era a Catalunya.

Hi havia de ser forçosament, perquè s'han conservat tres documents, datats tots tres el 5 de setembre, a Barcelona, pels quals els reis ordenen directament i indirecta que l'Almirall s'afanyi a salpar amb l'armada. El primer és una cèdula reial on els reis avisen En Joan de Fonseca de l'estat dels negocis amb Portugal i li ordenen que procuri "de saber si surt l'armada de Portugal, i vós tingueu sempre proveït en el que en vós fos, a fi que si més armada volguéssim enviar a l'encalç de l'Almirall Cristòfor Colom, pugui prest sortir"[88]. A la traducció que acabo de donar s'ha creat una ambigüitat, perquè no queda clar si el que ha de sortir és l'armada o En Colom. Però sembla que havia de fer referència a En Colom, puix que, fins i tot, En Navarrete, en encapçalar el document amb un resum explicatiu, anota: "Cèdula per la qual s'avisa a Mossèn Joan de Fonseca de l'estat dels negocis amb Portugal, [i] se li encomana que faci apressar la sortida de l'Almirall"[89].

El segon text és una nova carta dels reis a l'Almirall Colom, per la qual li fan saber l'estat de les negociacions amb Portugal, perquè encara no hi ha acord. Llavors, li encarreguen que "per servei nostre no us detingueu una sola hora, sinó que partiu prest a la bona hora; i ja sabeu que us escrivírem que no toquéssiu, si podia ser, al Cap de Sant Vicenç, i que us apartéssiu tant com poguéssiu de la costa de Portugal i de les seves illes"[90]. Sembla clar que si els reis li aconsellen el camí que ha de seguir per mar, és que encara no havia salpat.

Justament per això, tot seguit li exposen que estan esperat la Butlla del Papa en què, a suggeriment d'En Colom, es parteix l'Oceà entre els dominis portuguesos i els seus. Llavors, li diuen que, "perquè sabem que d'això vós en sabeu més que ningú més, us preguem que ens envieu prest el vostre parer"[91]. Recomanació que no podrien fer-li tampoc si la flota ja hagués partit. I, després de diversos suggeriments més i d'altres ordres, entre les quals sempre li demanen que els relati tot allò que és d'interès reial, li escriuen que "una altra vegada us encarreguem que la vostra partida no es detingui, en la qual cosa ens fareu molt de servei"[92].

Per acabar, el tercer document és una nova carta de la reina Isabel, que també era a la capital del Principat, amb data 5 de setembre, on li exposa que "amb aquest correu us envio un trasllat del llibre que deixàreu aquí, el qual ha trigat tant perquè s'escrivís secretament a fi que aquests que són aquí de Portugal, ni ningú més, no ho sabés"[93]. I, després de reconèixer-li que, "cada dia es coneix ser molt major i de gran qualitat i substància, i que vós en això ens heu servit molt i tenim de vós gran càrrec", i havent-li promès que "vós rebeu de Nós molt més honra, mercè i acreixement, com és raó i ho endeuten els vostres serveis i mereixements"[94], la reina li demana: "La carta nàutica que havíeu de fer, si és acabada, envieu-me prest, i pel meu servei apresseu molt la vostra partida, perquè aquella, amb la gràcia de Nostre Senyor, es posi en obra sense cap dilació"[95]. És a dir, que el 5 de setembre l'armada colombina encara no havia salpat de Catalunya, atès que la Reina, des de Barcelona, ordena que s'enllesteixi i salpi sense dilació. Les presses i la inquietud eren fonamentades, perquè ja he assenyalat abans com els barcelonins creien que les expedicions navals s'havien d'organitzar durant el mes d'agost o, a tot estirar, abans que comencés la tardor. És a dir, entre el 22 i el 23 de setembre. I som exactament aquí: a mitjan setembre. I l'armada encara no està llesta del tot. Per això mateix, el Pare Cases, que recull amb minuciositat la documentació d'aquests preparatius, en comentar la darrera missiva reial adreçada a En Colom, consigna que "aquesta sembla haver estat la postrera carta que l'Almirall rebé dels reis, per aquell temps, abans que partís"[96]. Però, com que "al dors hi ha una nota que diu així: Rebuda el 18 de setembre del 1493 al Port de Santa Maria"[97], segons ens innova En Navarrete, és que En Colom i l'armada, el dia 18 encara no havien salpat de Barcelona.

És a partir d'aquesta data, doncs, que s'accelera la sortida. La reina li envia la lletra i, "un cop rebuda, com que [En Colom] era ja a punt d'aprestar-se, arribat el nombre de la gent, ordenats els capitans, fet el seu alardo, els ordenà a tots d'embarcar"[98]. I rebla que, "donada a cada un dels pilots llur derrota i camí que havia de fer amb la seva instrucció, dimecres, a 25 dies de setembre del mateix any del 1493, abans que sortís el sol, féu donar veles i sortiren totes 17 naus i caravel·les"[99].

Finalment, hi ha encara una darrera carta que vull comentar. És la que dirigeix l'anomenat Pere Màrtir d'Anguera al comte de Tendilla i a l'arquebisbe de Granada. Està datada a Barcelona, on ell es troba amb la Cort, el dia 13 de

setembre del 1493. Al text, els descriu que En Colom ha descobert “un nou hemisferi de la terra” i que “ha tornat sa i estalvi”[100] amb ple de mostres del que ha trobat. Els relata que ha pres possessió d’una illa “que assegura que té major extensió que tota Espanya”[101] i els exposa totes les novetats que En Colom mateix va relatar a la Cort pel que fa als homes d’aquell Nou Món, com són, què mengen i què fan. Per acabar, els indica que de les tres naus que van emprendre aquell viatge, En Colom “en perdé la més gran a la costa d’aquesta illa en estavellar-se contra una roca plana coberta per les aigües. Ha tornat amb les altres dues menors. Deixà a l’illa trenta-vuit homes perquè examinin la natura del terreny mentre ell torna i els recomanà al cacic d’aquella província que recorregué, que es diu Guacanaril, que també anava nu”[102]. Per reblar: “Es prepara una flota major per tornar-hi. Si visc, sabreu de mi tot el que s’esdevingui”[103].

Dels mots de l’Anguera se n’extreu que En Colom va tornar a Espanya a la cort dels reis, on va narrar tot el que li havia passat i vist i d’on ho va recollir ell mateix per explicar-los-hi per carta. Però, com que és de tothom sabut que, llavors els reis eren a Barcelona, cal interpretar que En Colom va tornar a la capital catalana. I, atès que l’Anguera no exposa que en sortís per anar enlloc, ni ell ni el gruix ni una part dels expedicionaris, dóna implícitament a entendre que tots els preparatius es van fer també a Barcelona. Per això escriu el que escriu: que “es prepara una flota més gran per tornar-hi”. Que es prepara a Barcelona, és clar, on l’Anguera es troba en aquell moment i en pot donar fe com a testimoni ocular directe. Si En Colom es trobés a Granada, com apareix en qualque document escadusser, ¿quin sentit tindria que l’Anguera li exposés tot això a l’arquebisbe d’aquella ciutat? Si li explica, doncs, és perquè ni En Colom és a Andalusia, ni a Granada no s’hi cou res relacionat amb América. Llavors, com que la carta de l’Anguera és del 13 de setembre, això vol dir, ras i curt, que el 13 de setembre, ni En Colom ni la segona expedició transoceànica encara no havien salpat de les costes catalanes.

La concatenació dels fets, la lògica de les dates, la congruència documental, la manca d’espai entre carta i carta, no permet el mínim dubte: van sortir de Barcelona, que és on els reis es trobaven i on es duien a terme els preparatius de l’armada, per més que acte seguit el text digui que “salparen de la badia de Calis”[104]. Som, novament, davant d’un retoc, que l’absurd literal delata.

Potser el cronista d’Índies que deixa més clar que l’arribada d’En Colom va ser a Barcelona, que aquí s’hi van tramitar els preparatius del segon viatge, i que l’armada en va salpar és En Jeroni Benzó. És clar que el text benzonenc no esmenta Barcelona ni Catalunya. Però pel context es fa més que evident que En Colom arriba a Catalunya i no es mou d’aquí fins que se’n torna cap al Nou Món, un cop aparellades totes les naus. Al capítol intitulat En Colom torna a Espanya, En Benzó escriu: “En Colom estava molt satisfet per haver descobert el nou país, tan abundant en or i plata. I desitjós de tornar a Espanya a donar notícia al rei de les noves terres que havia trobat, amb permís del cacic [de l’illa Espanyola] manà construir una casa de totxana i hi deixà trenta-vuit espanyols perquè diligentment estudiessin les coses de l’illa fins que hi retornés, advertint-los que tot ho fessin amb discreció i modèstia. Aquesta fou la primera casa que els espanyols construïren a les Índies, després de la qual cosa En Colom marxà amb la resta de la seva gent. En Colom s’endugué amb ell els seus indis, tot l’or que el cacic li havia regalat, alguns lloros, blat de moro, que és el seu cereal, així com altres coses noves de les Índies. Arribà a Espanya sense novetat, llevat dels dos indis que moriren en el viatge”[105].

Per tant, veiem com el capítol predit s’acaba amb En Colom deixant les terres americanes i salpant cap a Espanya, on se’ns descriu que arriba, al capítol següent. Du per títol Arribada d’En Colom a la Cort i fa: “Fou rebut En Colom pel rei i la reina amb grandíssims honors i li feren prendre seient en la seva presencia. Tots es quedaren meravellats en veient nua aquella estranya gent i els indis s’admiraven encara més davant la vestimenta de la cort del rei, el qual honrà En Colom nomenant-lo Almirall de la Mar Oceana, li assignà la desena part de les rendes reials i atorgà el govern de l’Espanyola al seu germà Bartomeu [és a dir, Lluís].

“En Colom referí al rei el que s’esdevingué, i com després d’aquella illa pensava descobrir d’altres terres grans i riques. Per això el rei posà a la seva disposició tres naus i catorze caravel·les i reclutà més de mil cinc-cents homes, en la seva major part experts en arts mecàniques, per a les feines més necessàries i convenients d’aquelles terres. En Colom es proveí també de cavalls, vaques, ovelles, cabres i bocs, per continuar la raça en aquelles terres, així com de civada, blat, llegums i plantes de diverses sorts. S’endugué religiosos, tant sacerdots com frares, per ensenyar a aquella gent la religió cristiana, i convertir-los a la nostra santíssima fe. I provisionat i acomodat en tot, partí l’Almirall Cristòfor Colom de Cadis el 2 de setembre del 1493”[106].

Dels mots d’En Benzó n’extreiem que En Colom arriba a Espanya, on el rei i la reina el reben a la seva Cort. O sigui, que En Colom arriba a Barcelona, on llavors s’estaven els monarques i hi celebraven les Corts Generals de Catalunya. I és només i únicament aquí on el rei porta a terme tots els preparatius. I un cop llestos tornen a salpar cap al Nou Món, però des de "Cadis"! La suplantació no pot ser més evident. I, fins i tot, hi ha un contrasentit en la datació de la sortida, que ara és el 2 de novembre. Per això, En Manuel Carrera i Díaz, curador de l’edició espanyola moderna, en adonar-

se'n, s'apressa a anotar: "En realitat, la flota salpà de Cadis el 25 d'aquest mes"[107]. Vint-i-tres dies que són suprimits del text, perquè delatarien un recorregut anterior que calia velar. O vint-i-tres dies que, en els altres textos, hi són afegits, per ajustar la sortida amb un port ja atlàntic com el de Cadis. Sigui com sigui, del que acabem de veure no se'n pot extreure mai ni que En Colom arribés a Andalusia, ni que d'aquí es desplacés a Catalunya i que, acte seguit, se'n tornés a Cadis o a Sevilla. Simplement, el que hi veiem és que tot es du a terme davant la presència dels reis. I llavors els reis eren només a Barcelona.

El Pare Cases ens dóna també una visió molt especial de l'estada d'En Colom a la capital catalana, que em serveix per anar desbrossant la trama de la seva falsa estada a Andalusia. Aquest cronista ens exposa que l'Almirall "se n'anà pel mes de juny cap a la ciutat de Sevilla"[108]. Segons En Cases, "arribant a Sevilla, l'Almirall posà molta diligència en el seu despatx", perquè volia tornar a "veure els 39 homes que deixà a la fortalesa, a la terra del rei Guacanagarí i consolar-los" i "acomplir els desigs dels reis"[109]. I és a "Sevilla" on En Colom s'ajunta amb l'ardiaca Mossèn Joan de Fonseca, "a qui els reis encomanaren la sol·licitud i el despatx d'aquella flota"[110]. Però, sorprenentment, i per bé que, segons el text, els preparatius de l'armada es fan a la capital bètica, totes les naus, per contra, "en breus dies s'aparellaren a la badia i port de Cadis"[111].

Tot seguit, En Cases ens aporta –la majoria ja estrafets– els noms dels cavallers principals que s'hi van enrolar i ens relata una anècdota que va dur a terme un d'aquells capitans. Així, escriu que amb l'armada va venir "un Alonso de Hojeda, fadrí, l'esforç i la lleugeresa del qual es creia llavors que excedia molts homes d'aquells temps, per més esforçats i lleugers que fossin; era criat del Duc de Medinaceli, i, després, per les seves gestes, fou molt estimat del bisbe Mossèn Joan de Fonseca sobredit, que l'afavoria molt; era petit de cos, però molt ben proporcionat i molt ben disposat, formós de gest, la cara formosa i els ulls molt grans, dels homes més desimbolts per córrer i per fer voltes i per totes les altres coses de força, que venien a la flota i que quedaven a Espanya. Totes les perfeccions corporals que un home podia tenir, semblava que s'havien ajuntat en ell, llevat de ser petit"[112].

Vet aquí, doncs, el que li va ocórrer. Segons En Cases, en un d'aquells dies, "quan la reina Isabel pujà a la torre de l'Església major de Sevilla, d'on, mirant els homes que hi ha a sota, per grans que siguin, semblen nans, [ell] s'enfilà a la fusta que surt vint peus fora de la torre, i la mesurà pels seus peus de pressa, com si fos per un enrajolat, i, després, al final de la fusta tragué un peu al buit, donant la volta, i amb la mateixa pressa se'n tornà a la torre (que sembla impossible que no caigués i es fes mil bocins). Aquest fou un dels agosaraments més assenyalats que hom pogué fer, perquè, qui ha vist la torre, i la fusta que en surt, i considera l'acte, només poden tremolar-li les carns"[113].

Ultra que l'atreviment del capità és ben digne de record, nogensmenys, el fet en si que el Pare Cases ens descriu, per raó de la presència de la reina Isabel a dalt de la mateixa torre, delata l'adulteració de tot el passatge, perquè, com és sabut, la reina no es va moure de Barcelona, on s'hi va estar amb el rei fins al 6 de setembre[114]. I, després, encara, d'anar i tornar a Perpinyà[115], passarien plegats a l'Aragó, on entrarien a Saragossa al 20 de novembre i on romandrien fins al 31 de desembre[116].

Per tant, queda més que provat que tota la segona expedició colombina es va preparar a Barcelona, on hi havia, llavors, els reis i En Colom. La documentació reial en dóna fe més que sobrada, per tal com tota és signada a la capital catalana i en tota hi apareix el nom de "Barcelona". Les cartes entre els reis i En Colom també ho evidencien, sobretot les repetides ordres del monarques que preguen, demanen i comminen En Colom a marxar sense més demora. Ho evidencien els cronistes que expliciten sense cap mena d'embuts que tot es va gestar i dur a terme a Barcelona. I ho fan evident, així mateix, els qui, si bé sense dir-ho obertament, ho deixen entreveure pel context narratiu i pels personatges que hi descriuen. Ho palesa també la manca absoluta de qualsevol referència a l'Almirall de Castella, que aleshores tenia tots els poders i jurisdicció sobre armades navals en aquell regne. Ho manifesta el fet que tota la segona armada fos capitanejada pel català Pere Bertran Margarit. I, majorment, i sobretot, ho delata públicament i notòria el fet que totes les ordres, manaments, cèdules, instruccions i cartes reials, van ser escrits i signats pels reis de Catalunya durant el decurs d'unes Corts Generals catalanes, celebrades al monestir de Santa Anna, de Barcelona[117], i on els castellans no hi tenien cap mena de representació. És a dir i en resolució, que ara podem veure amb una nitidesa escruixidora el paper exclusiu de Catalunya i els catalans en aquell segon viatge colombí. Sense cap intervenció ni andalusa, ni castellana, llevat que ens vulguem creure, per damunt de totes les evidències més que contrastades, els quatre retocs que la censura d'estat va introduir als textos perquè no poguéssim veure ni entendre el que ara mateix hem vist i comprès.

Jordi Bilbeny

Notes bibliogràfiques:

[1] ANTONIO RAMQUES, Cataluña Defendida de sus Emulos. Illustrada con sus Hechos, Fidelidad, y Servicios a sus Reyes; Enrique Castañ, Lleida, 1641, foli 20V-21R.

[2] ANTONIO RUMEU DE ARMAS, “Colón en Barcelona”; Anuario de Estudios Americanos, I (1944), p. 26.

[3] Ídem, p. 31.

[4] Ídem, p. 45.

[5] DEMETRIO RAMOS, Colón en Simancas; Sociedad V Centenario del Tratado de Tordesillas, Madrid, 1995, p. 91.

[6] Ídem, p. 94.

[7] HERNANDO COLÓN, Historia del Almirante; edició de Luis Arranz, Crónicas de América-1, Historia 16, tercera edició, Madrid, 1985, p. 153.

[8] P. PABLO PASTELLS, S.J., “Historia General de Filipinas, desde los primeros descubrimientos de portugueses y castellanos en Oriente, Occidente y Mediodia, hasta la muerte de Legazpi”, Catálogo de los Documenteos Relativos a las Islas Filipinas existentes en el Archivo de Indias; tom I (1493-1572); Compañía General de Tabacos de Filipinas, Barcelona, 1925, p. XXIV.

[9] A. RUMEU DE ARMAS, “Colón en Barcelona”; op. cit., p. 45.

[10] Ídem, p. 81-91.

[11] CAIUS PARELLADA I CARDELLACH, Cristòfor Colom i Catalunya: Una relació indefugible; La Llar del Llibre, S.A.; Punt de Vista-25, Barcelona, 1992, p. 61.

[12] J. BRUNET Y BELLET, Colón. ¿Fue el verdadero descubridor de América? ¿Dónde nació?; traduït del català, Librería y Tipografía de «L'Avenç», Barcelona, 1892, p. 91.

[13] VÍCTOR BALAGUER, Castilla y Aragón en el Descubrimiento de América; Conferència llegida a l'Ateneu de Madrid la nit del 14 de març del 1892, Madrid, 1892, p. 51.

[14] Ídem, p. 51-52.

[15] JOSÉ ANTONIO ESCUDERO, Los Secretarios de Estado y del Despacho (1474-1724); Instituto de Estudios Administrativos, segona edició, Madrid, 1976, vol. I, p. 15, nota 36.

[16] RAFAEL FUERTES ARIAS, Alfonso de Quintanilla, Contador Mayor de los Reyes Católicos; Tipografia de La Cruz, Uviéu, 1909, vol. I, 43.

[17] Ídem, p. 42.

[18] ídem.

[19] Ídem, p. 43.

[20] Vg. "The Bank of Barcelona", The Pittsburg Press, Tuesday Evening, March 29, 1921, p. 9.

[21] Vg. ERNESTO LUNARDI, Le «Capitulaciones de Santa Fe»: Gli interessi dei Re Cattolici e dei genovesi nella creazione del titolo di «Almirane del Mar Oceano»; Extret dels "Atti del II Convegno Internazionale di Studi Colombiani", Civico Istituto Colombiano, Gènova, 1977, p. 293.

[22] Ídem, p. 295.

[23] Ídem, p. 296.

[24] Ídem.

[25] Ídem.

[26] Ídem.

[27] Ídem.

[28] D. RAMOS, op. cit., p. 94.

[29] Ídem.

[30] A. RUMEU DE ARMAS, “Colón en Barcelona”; op. cit., p. 25.

[31] Mª MONTSERRAT LEÓN GUERRERO, El segundo viaje colombino; tesi doctoral dirigida pel Dr. Jesús Varela Marcos, Universidad de Valladolid. Facultad de Filosofía y Letras, Valladolid, 2000, p. 80-81.

[32] ALBERT ESTRADA-RIUS, La Drassana Reial de Barcelona a l'Edat Mitjana. Organització institucional i construcció naval a la Corona d'Aragó; Editorial Ausa, [Sabadell], 2004, p. 138.

[33] JAUME SOBREQUÉS i CALLICÓ, Estudis d'Història de Catalunya; Editorial Base, Barcelona, 2008, vol. I, p. 188.

[34] A. RUMEU DE ARMAS, "Colón en Barcelona"; op. cit., p. 25.

[35] Cf. ADELAIDA SAGARRA GAMAZO, La otra versión de la historia indiana: Colón y Fonseca; Historia y Sociedad-57, Universidad de Valladolid, Valladolid, 1997, p. 31, nota 82.

[36] FIDEL FITA, “Órdenes sagradas de D. Juan Rodríguez de Fonseca, Arcediano de Sevilla y de Ávila, en 1493”, Boletín de la Real Academia de la Historia, XX (1892), p. 178.

[37] Ídem.

[38] ENRIQUE FERNÁNDEZ-PRIETO DOMÍNGUEZ, "D. Juan Rodríguez de Fonseca, delegado regio en los asuntos de Indias (1493-1524); Hidalguía, 268-269 (1998), p. 437.

[39] A. SAGARRA GAMAZO, op. cit., p. 31.

[40] Ídem.

[41] Ídem, p. 38.

[42] Ídem.

[43] Ídem, p. 39.

[44] Vg. “Traslado de la Real Provisión dirigida a Don Cristóbal Colón y a Don Juan de Fonseca, Arcediano de Sevilla, encomendándoles el apresto de la armada del segundo viaje a las Indias. Barcelona a 24 de mayo de 1493”, Pleitos Colombinos. 1.- Proceso hasta la Sentencia de Sevilla (1511); edició d'Antonio Muro Orejón, Florentino Pérez-Embid i Francisco Morales Padrón, Escuela de Estudios Hispanoamericanos, Sevilla, 1967, p. 169.

[45] Ídem.

[46] Ídem.

[47] A. SAGARRA GAMAZO, op. cit., p. 66.

[48] Ídem, p. 30.

[49] Ídem, p. 38.

[50] “Traslado de la Real Provisión dirigida a Don Cristóbal Colón y a Don Juan de Fonseca”, op. cit., p. 167-168.

[51] Ídem, p. 168.

[52] A. SAGARRA GAMAZO, op. cit., p. 38.

[53] H. COLÓN, op. cit., p. 154.

[54] Cf. MARTÍN FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, Colección de los Viages y Descubrimientos, que hicieron por Mar los Españoles desde fines del Siglo XV; Imprenta Real, Madrid, 1825, tom II, doc. XLII, p. 62-64.

[55] Ídem, doc. XLIII, p. 64.

[56] Ídem, doc. XLV, p. 67.

[57]Ídem, doc. XLVI, p. 72.

[58] Cf. FIDEL FITA, Los Reys d'Aragó y la Séu de Girona; Sèrie Segona, Impremta de la Renaixensa, Barcelona, 1876, p. 92.

[59] Ídem.

[60] Ídem.

[61] Ídem.

[62] Ídem.

[63] Cf. M. FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, op. cit., tom II, doc. L, p. 76-77.

[64] Ídem, p. 77.

[65] Ídem, p. 76.

[66] Ídem.

[67] Ídem, p. 77.

[68] MN. ANTONI MARIA ALCOVER i FRANCESC DE BORJA MOLL, Diccionari Català-Valencià-Balear; Palma de Mallorca, 1979, 2a edició, tom III, p. 449.

[69] Cf. A. SAGARRA GAMAZO, op. cit., p. 38 i nota 118.

[70] Cf. M. FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, op. cit., tom II, doc. LI, p. 77.

[71] Ídem, doc. LII, p. 77.

[72] Ídem, doc. LIII, p. 78.

[73] Ídem, doc. LIV, p. 78-79.

[74] Ídem, doc. LIX, p. 87-88.

[75] Ídem, doc. LXII, p. 89-91.

[76] Ídem, doc. LXII, p. 91.

[77] Ídem, doc. LX, p. 88.

[78] Ídem, doc. LXVI, p. 95.

[79] Ídem, doc. LXVII, p. 96.

[80] Ídem, p. 96-97.

[81] Ídem, p. 97.

[82] NARCISO FELIU DE LA PEÑA, Y FARELL, Anales de Cataluña. Y Epilogo Breve de los Progressos, y famosos hechos de la Nacion Catalana, de sus Santos, Reliquias, Conventos, y singulares Grandezas; y de los mas señalados, y Eminentes Varones, que en Santidad, Armas, y Letras han florecido desde la primera Poblacion de España; Jaime Surià, Impressor; Barcelona, 1709, volum III, p. 93.

[83] Ídem.

[84] Cf. MARÍA DEL CARMEN SIMÓN PALMER, Bibliografía de Cataluña. Notas para su realización; Cuadernos Bibliográficos-41, C.S.I.C., Madrid, 1980, tom I (1481-1765), referència 530, p. 64.

[85] PEDRO SERRA Y POSTIUS, Epitome del Portentoso Santuario y Real Monasterio de Nuestra Señora de Monserrate, ilustrado con los sucessos historicos mas memorables de los Principes sus Devotos, y Bienhechores; Pablo Campins, Impressor; Barcelona, 1747, p. 216-217.

[86] Cf. JAIME COLLELL, Fray Bernardo Boyl, primer apóstol de América; Imp. de L. Anglada, Vic, 1929, p. 6.

[87] Ídem.

[88] Cf. M. FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, op. cit., tom II, doc. LXIX, p. 106-107.

[89] Ídem, p. 106.

[90] Ídem, doc. LXXI, p. 108-109.

[91] Ídem, p. 109.

[92] Ídem, p. 110.

[93] Cf. BARTOLOMÉ DE LAS CASAS, Historia de las Indias; edició d'Agustín Millares Carlo i estudi preliminar de Lewis Hanke, Fondo de Cultura Económica, 2a reimpressió, Mèxic D.F., 1986, vol. I, p. 350.

[94] Ídem.

[95] Ídem.

[96] Ídem, p. 351.

[97] Cf. M. FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, op. cit., tom II, doc. LXX, p.107, nota1.

[98] B. DE LAS CASAS, op. cit., col. I, p. 351.

[99] Ídem.

[100] PEDRO MÁRTIR DE ANGLERÍA, Cartas sobre el Nuevo Mundo; El Espejo Navegante-7, Ediciones Polifemo, Madrid, 1990, Epístola 133, p. 27.

[101] Ídem.

[102] Ídem, p. 28.

[103] Ídem.

[104] B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. I, p. 351.

[105] GEROLAMO BENZONI, Historia del Nuevo Mundo; traducció, introducció i notes de Manuel Carrera Díaz, El Libro de Bolsillo-1.395, Alianza Editorial, S.A.; Madrid, 1989, p. 88.

[106] Ídem, p. 89.

[107] Ídem, nota 36.

[108] B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. I, p. 345.

[109] Ídem, p. 346.

[110] Ídem.

[111] Ídem.

[112] Ídem, p. 348.

[113] Ídem.

[114] ANTONIO RUMEU DE ARMAS, Itinerario de los Reyes Católicos. 1474-1516; Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Instituto Jerónimo Zurita, Estudios-XV, Madrid, 1974, p. 205.

[115] Ídem, p. 205-206.

[116] Ídem, p. 207.

[117] Cf. JOSÉ COROLEU É INGLADA i JOSÉ PELLA Y FORGAS, Las Cortes Catalanas; Imprenta de la Revista Histórica Latina, segona edició, Barcelona, MDCCCLXXXVI, p. 321-324.